

ISSN 2311-5491



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА



Серія 5

Педагогічні науки:
реалії та перспективи

*Спецвипуск, присвячений
євроінтеграційній тематиці*

Том 1



Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ФАХОВЕ ВИДАННЯ
затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 886
від 02.07.2020 р. (додаток 7) (педагогічні науки, соціальна робота)

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 23508-13348 ПР від 03.08.2018 р.

**Науковий журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

Офіційний сайт видання: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 12 від 30 червня 2022 року)

Редакційна колегія:

- Биковська О. В.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри позашкільної освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Борисов В. В.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики навчання, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія;
- Гевко І. В.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій, Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;
- Захаріна Є. А.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання, Класичний приватний університет;
- Дем'яненко Н. М.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Кивлюк О. П.* – кандидат педагогічних наук, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін, Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;
- Кононенко А. Г.* – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач науково-організаційного відділу, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України;
- Макаренко Л. Л.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем і технологій, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Олефіренко Т. О.* – кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Савенкова Л. В.* – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Наукової бібліотеки Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Смирнова І. М.* – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»;
- Фаст О. Л.* – кандидат педагогічних наук, доцент, проректорка з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;
- Хижна О. П.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Занда Е. Рубене* – доктор педагогічних наук, професор Латвійського університету (Латвія);
- Андрушкевич Фабіан* – доктор педагогічних наук, професор, Опольський університет (Польща);
- Конрад Яновський* – PhD, ректор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві, (Польща);
- Мудрецька Ірена* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти, Опольський університет (Польща).

**НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
Н 34 М. П. ДРАГОМАНОВА. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.** Збірник наукових праць /
М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Спецвипуск. Том 1. – Київ : Видав-
ничий дім «Гельветика», 2022. – 202 с.

УДК 37.013(006)

У статтях розглядаються результати теоретичних досліджень і експериментальної роботи з питань педагогічної науки; розкриття педагогічних, психологічних та соціальних аспектів, які обумовлюють актуалізацію поставленої проблеми і допоможуть її вирішувати на сучасному етапі розвитку освіти.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Коломіць Д. І., Івашкевич В. М., Грицак А. В.,
Добринський В. С., Хомік О. М.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

У статті проаналізовано завдання педагогів щодо організації та здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації воєнного характеру та захистом від їхніх ймовірних факторів ураження учасників освітнього процесу. Дослідження базується на припущенні, що значною мірою місія підготовки дошкільників, шкільної молоді та студентів до життєдіяльності в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема й під час воєнного стану, покладена на педагогів. Доведено актуальність потреби в розробленні теоретичних основ і практичних методик підготовки педагогів до формування культури безпечної поведінки шкільної молоді в умовах надзвичайних ситуацій, особливо у воєнний і післявоєнний час. Здійснено аналіз наявних досліджень українських і закордонних науковців щодо організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Вказано на необхідність вивчення європейського досвіду організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. З'ясовано, що на диво мало опублікованих досліджень щодо проблем організації освітнього процесу та ролі освіти в умовах воєнного стану чи в повоєнний час. Зроблено висновок щодо необхідності імплементації кращих європейських практик організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій у зміст професійної підготовки майбутніх педагогів із метою формування в них культури безпечної професійної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, спричинених природними катаклізмами, військовими діями тощо. Автори також наголошують на необхідності проведення подальших досліджень, спрямованих на визначення компонентів, критеріїв і показників культури безпечної професійної поведінки педагога в умовах надзвичайних ситуацій та розроблення механізмів імплементації відповідних елементів європейського досвіду у зміст навчальних дисциплін українських закладів освіти.

Ключові слова: воєнний час, захист учасників освітнього процесу, культура безпечної поведінки, надзвичайні ситуації, післявоєнний час, повномасштабне вторгнення.

Протягом останнього десятиліття населення України живе в умовах надзвичайних ситуацій, до яких не були підготовленими ні молодь, ні доросле населення. Поняття надзвичайної ситуації визначене в Кодексі цивільного захисту України, прийнятому 2 жовтня 2012 р., який зазнав редакції у 2017 та 2021 рр: надзвичайна ситуація – це “обстановка, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності” [2].

Більшість зазначених подій, що можуть спричинити надзвичайну ситуацію, зазвичай не мали масового характеру та були епізодичними й досить рідкісними в окремих регіонах нашої країни. Проте пандемія коронавірусної інфекції 2019 року COVID-19 зачепила увесь світ, створивши надзвичайну ситуацію для всіх верств населення. Педагогам також довелося перебудовувати освітній процес і навчати учнів до поведінки в нових умовах, коли є загрози їхньому життю та здоров'ю.

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. майже в усій Україні кількість надзвичайних ситуацій стала безпрецедентною, оскільки з боку агресора кожного дня застосовуються засоби ураження, що призводять до значних руйнувань, пожеж, поранень і смертей. Досвід безпечної поведінки людей у таких умовах формується в процесі війни, але частини втрат, зокрема й серед дошкільників, учнів і студентів, можна було б уникнути, якби їх цього вчасно навчили. За цих обставин набуває особливої актуальності Постанова КМ України від 26.06.2013 р. № 444 “Про затвердження порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях”, Наказ МВС України від 21.10.2014 р. № 1112 “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання”, Наказ МОН України від 21.11.2016 р. № 1400 “Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту”.

У цих документах визначено мету, завдання, організацію управління, склад сил і засобів, порядок їх взаємодії і діяльності функціональної підсистеми навчання дітей дошкільного віку, учнів і студентів дій у надзвичайних ситуаціях (із питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту. Завданнями такої функціональної підсистеми визначено організацію та здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних із запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального, воєнного характеру та захисту від їх факторів ураження учасників освітнього процесу, організацію та здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних із навчанням дітей дошкільного віку, учнів і студентів дій у надзвичайних ситуаціях, здобуття вихованцями і учнями загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів знань і вмінь із питань особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної

ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної безпеки та основ цивільного захисту, формування в дітей старшого дошкільного віку достатнього та необхідного рівня знань і умінь для безпечного перебування в навколишньому середовищі, елементарних норм поведінки в надзвичайних ситуаціях, організаційно-методичне керівництво з проведення в навчальних закладах всіх рівнів об'єктових тренувань, днів цивільного захисту, тижнів безпеки дитини, здійснення контролю якості підготовки в навчальних закладах дітей дошкільного віку, вихованців, учнів та студентів із питань навчання дій у надзвичайних ситуаціях. Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою здійснюється Міністром освіти і науки України.

Отже, значною мірою місія підготовки дошкільників, шкільної молоді та студентів до життєдіяльності в умовах надзвичайної ситуації, зокрема й під час воєнного стану, покладена на педагогів. Саме їм необхідно навчити всіх учасників освітнього процесу, як діяти в окремих надзвичайних ситуаціях. А з огляду на пролонгованість окремих надзвичайних ситуацій у часі (пандемії, воєнний стан, післявоєнний час), є потреба у формуванні в учасників освітнього процесу культури безпечної поведінки в умовах надзвичайної ситуації. Йдеться про розуміння всіма учасниками освітнього процесу потенційних і реальних загроз (воєнних, техногенних, екологічних, соціальних, психологічних) життю та здоров'ю і про готовність до адекватної реакції на ці загрози.

Певні кроки в цьому напрямі вже зроблено. У багатьох громадах розроблено й доведено до відома населення правила безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях, розроблені пам'ятки для дітей і дорослих, у ЗВО проводять лекції на тему "Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій" тощо. Враховуючи те, що певна частина вчителів і учнів проживає на особливо небезпечних територіях і на тимчасово окупованих територіях, МОН України розробляє низку інструкцій та рекомендацій щодо організації необхідних просвітницьких заходів. Зокрема, в листі МОН України від 22.04.2022 р. № 1/4408-22 запропоновано "Рекомендації щодо проведення бесід із здобувачами фахової передвищої, вищої освіти з питань уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами та поведінки у надзвичайній ситуації".

Тривалий час увага науковців була прикута до документів і матеріалів, які ілюструють вплив Другої світової війни, щоб дослідити зв'язок між війною та навчанням. Було зроблено висновок, що в початкових школах, середніх школах та університетах війна вплинула на кількість учнів, наявність учителів і професорів, уроки та навчальний план, позакласні заходи та культуру студентів. Мали місце парамілітарні форми залучення студентів і стимулювання патріотичних кампаній зі збору коштів (фандрайзингу), взаємодопомоги, ощадливості, енергозбереження, які визнані важливими для підвищення обороноздатності та рівня безпеки в країні. Завдяки відповідному навчанню молодь отримала уроки про значення війни, що дало їй змогу зрозуміти свою роль у цьому глобальному конфлікті [8, с. 112; 10, с. 87].

З того часу воєнні конфлікти були не такі глобальні, але їх зв'язок з освітою не став слабшим. Результати досліджень багатьох науковців показують, що, незважаючи на освітні програми, ініційовані різними організаціями, постраждали у воєнних конфліктах народи продовжують стикатися з численними політичними, фінансовими, психологічними, економічними, адміністративними чи інституційними проблемами щодо організації освіти [6, с. 574]. Тому є потреба посилити зусилля, щоб задовольнити освітні потреби величезної кількості дітей, які навчаються в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних із воєнними конфліктами.

Тематика безпечної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій дедалі частіше присутня на науково-практичних конференціях, які проводяться під егідою МОН України та ДСНС України. Проблеми формування культури безпечної поведінки присвячені праці Д. Журбинського, С. Ісаєва, В. Мошкіна, А. Пашкова, А. Тарасенка, формування культури безпеки життєдіяльності визначено соціально-педагогічною проблемою сучасної системи освіти України науковцями М. Бутиріною, В. Бабенко, Д. Бірюковим, М. Зоріною, Л. Кравченко, О. Мартюшевою, Ю. Скалецьким, Л. Яценко. Світовий досвід формування культури безпеки діяльності та можливість імплементації його в Україні проаналізовані А. Гавазою, А. Терентьевою, О. Твердохліб.

Реалії останніх років зумовлюють посилення уваги науковців і практиків до організації безпечного освітнього процесу та безпечної поведінки учнів в умовах надзвичайної ситуації. Більшість науковців розв'язання цієї проблеми пов'язують із викладанням у ЗВО дисциплін "Безпека життєдіяльності" (О. Белова, О. Богатов, Н. Волненко, О. Запорожець, Ю. Кулявець, В. Лапіна, В. Литвиненко) та "Цивільний захист" (Т. Віхтинська, С. Горденко, В. Гречка, Д. Коломієць), а також із необхідністю проведення спеціальних просвітницьких заходів серед учасників освітнього процесу та зі створенням системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України (О. Барило, К. Белікова) [1, с. 28; 4, с. 79; 5, с. 12]. Проте проблема формування в учасників освітнього процесу культури безпечної поведінки та життєдіяльності в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру, зокрема й спричинених війною, в Україні ще не стала предметом ґрунтовних наукових педагогічних досліджень.

Оскільки безпека освітнього процесу та формування культури безпечної поведінки учнів в умовах надзвичайної ситуації значною мірою залежать від учителів, саме в педагогічних ЗВО потрібно осучаснити методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти [3, с. 49], оновити зміст відповідних навчальних дисциплін [4, с. 80], і мають бути реалізовані спеціальні організаційно-педагогічні умови формування в майбутніх учителів культури безпеки професійної діяльності в надзвичайних ситуаціях, зокрема під час воєнного стану та в повоєнний час.

Здійснений нами аналіз наукових публікацій показав, що на диво мало опублікованих досліджень щодо проблем організації освітнього процесу та ролі освіти в умовах воєнного стану чи в повоєнний час.

Мета статті – проаналізувати досвід європейських країн щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного часу, визначити цілі та форми освітніх змін і роль учителя у воєнному та післявоєнному контекстах з урахуванням європейського досвіду.

Актуальність проблеми дослідження, відсутність її цілісного наукового аналізу зумовлюють потребу в розробленні теоретичних основ і практичних методик підготовки педагогів до формування культури безпечної поведінки шкільної молоді в умовах надзвичайної ситуації, особливо у воєнний і післявоєнний час з урахуванням досвіду інших країн. Вважаємо, що розроблення таких методик буде ефективнішим, якщо використати світовий, зокрема європейський, досвід і напрацювання науковців, які досліджували проблеми організації освітнього процесу в умовах надзвичайної ситуації.

Загалом навчання в надзвичайних ситуаціях надає дітям і громадам інформацію, яка рятує життя, включаючи готовність до стихійних лих, усвідомлення їхніх прав і обов'язків, знання про протипіхотні міни, гігієну та інші навички виживання, характерні для воєнного стану та післявоєнного часу.

Гарантування неперервності освіти в надзвичайних ситуаціях значно зменшує соціальні та економічні витрати, а також фізичні та психосоціальні наслідки для дітей. Для українських дітей під час війни освіта – це більше, ніж право вчитися. Школи захищають дітей від фізичних небезпек, часто забезпечують дітей необхідними продуктами харчування, водою, медичними та гігієнічними засобами.

Світові лідери визнали, що освіта в надзвичайних ситуаціях має бути пріоритетним чинником запобігання та подолання можливих негативних наслідків. Освіта є важливим інструментом, який забезпечує дітям і громадам відчуття нормальності перебігу життєвих подій, вселяючи надію на тимчасовість воєнного стану та пом'якшуючи психосоціальний вплив руйнувань, насильства та переміщення.

Проте, розпочинаючи 2022–2023 навчальний рік, усі учасники освітнього процесу в будь-якій точці України не почувалися повною мірою безпечно. Більшої впевненості та спокою, на нашу думку, можна було б досягти, якби всі учасники освітнього процесу були озброєні знаннями про правила поведінки під час тривоги, у сховищах, у незнайомій місцевості та в умовах різних надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Такі правила поступово розробляються, але вчителі ще не отримали вичерпних інструкцій щодо проведення освітнього процесу в умовах війни.

Тому вважаємо, що необхідно вивчити досвід європейських країн, які в недалекому минулому змушені були організувати освітній процес в умовах воєнного стану або активної конфронтації на прикордонних (спірних) територіях, а також в часи повоєнного відновлення. З цієї позиції корисним є досвід таких європейських країн, як Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, а також таких частково признаних державних утворень, як Республіка Косово та Турецька Республіка Південного Кіпру.

На перший погляд, уроки попередніх конфліктів можуть здаватися мало актуальними нині, частково тому, що сама війна еволюціонувала. Якщо попередні війни, як правило, велися впливовими урядами або регіональними угрупованнями, а армії послуговувались переважно кулями та бомбами, то нинішні арсенали також включають складні мікроскопічні економічні та технологічні інструменти. Якщо колись політичні та економічні наслідки війни були порівняно обмежені, то нині її наслідки проявляються в усьому світі. Незважаючи на ці зміни у формі, першопричини війни – боротьба за владу чи ресурси, етнічне чи релігійне панування та політична чи соціальна ідеологія – залишаються незмінними. Більше того, соціальні та політичні розбіжності, які спричиняють війну, продовжують переплітатися з освітніми процесами, навчальними закладами та програмами, незалежно від того, коли і де відбуваються війни.

Тому сучасні педагоги повинні мати чіткі уявлення про форми та цілі навчання і виховання під час і після війни, а також про методики організації безпечного освітнього середовища.

Серед наявних досліджень ми зустріли підтвердження хорватськими науковцями того, що воєнні дії суттєво вплинули на фізичне здоров'я та емоційний стан учнів [7, с. 575], на освітні результати тих, хто пережив жахіття війни [9, с. 994].

Цікавим і пізнавальним для України вважаємо дослідження науковців про період між 1980 і 1999 роками, коли була перерва в навчанні албанських студентів у Косово. Сербським учням було дозволено відвідувати школу, де в цей час викладання було сербською мовою, тому в країні розвивалася паралельна система освіти, в якій створювалися таємні домашні школи, щоб навчати албаномовних дітей рідною мовою. Корисними для нашої держави можуть бути результати досліджень, у яких проаналізовано ефективність заходів, що були вжиті для відновлення освіти албанців у Косово, наслідки для майбутнього та застереження, про які слід пам'ятати. У більшості досліджень щодо зв'язків освіти з постійними конфліктами та сучасними проблемами безпеки в Косово освіта визнана важливим чинником розбудови безпечного та комфортного життя суспільства [11, с. 98; 13, с. 103; 14, с. 15].

Загалом у європейських країнах, які раніше зазнали воєнних конфліктів, донині науковці продовжують напрацьовувати інституційні механізми програмування необхідних життєвих навичок із метою виховання фізично і морально здорового покоління молоді. Визначаючи педагогів ключовими мультиплікаторами і каталізаторами сталого розвитку, в освітні програми педагогічних закладів вищої освіти імплементують відповідні технології та методи підготовки вчителів до виховання в учнів культури безпечної поведінки в умовах надзвичайної ситуації, до формування в молоді навичок соціальної безпеки.

Зокрема, в посібнику старшої радниці з питань освіти та зменшення ризику стихійних лих Міжнародного ресурсного центру з прав дитини “Save the Children” М. Петал (M. Petal) визначено алгоритми дій у разі різних надзвичайних ситуацій, знання яких дасть змогу кожному працівнику закладу освіти швидко оцінити ситуацію та вибрати правильний порядок дій, тобто професійну поведінку, від чого може залежати життя та здоров’я як дітей, так і працівників [12].

Висновки. Матеріали наявних у європейських країнах посібників такого типу варто було б адаптувати під українські реалії та імплементувати в зміст професійної підготовки майбутніх педагогів із метою формування в них культури безпечної професійної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій. Для того, щоб визначити, з яких компонентів складається культура безпечної професійної поведінки педагога в умовах надзвичайної ситуації, необхідно з’ясувати, які саме знання, вміння та ціннісні орієнтації необхідні педагогам для безпечної організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Тому до напремів подальших досліджень зараховуємо визначення компонентів, критеріїв і показників культури безпечної професійної поведінки педагога в умовах надзвичайних ситуацій та розроблення механізмів імплементатії у зміст навчальних дисциплін відповідних елементів європейського досвіду.

Використана література:

1. Ісаєв С. А., Пашков А. П. Формування культури безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах України. *Культура безпеки, екології та здоров’я*. 2010. № 2. С. 27–29.
2. Кодекс цивільного захисту України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
3. Коломієць А. М., Ільчук В. В. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Серія : Педагогіка. 2016. № 3(110). С. 47–52.
4. Коломієць Д. І., Гречка В. М. Нові завдання дисципліни “Цивільний захист” у підготовці майбутніх учителів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2021. № 65. С. 76–81.
5. Скалецький Ю. М., Бірюков Д. С., Мартюшева О. О., Яценко Л. Д. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні. 2012. 17 с.
6. Badrasawi K. J. I., Ahmed I. O., Eid I. M. Exploring Ways to Provide Education in Conflict Zones: Implementation and Challenges. *Intellectual Discourse*. 2018. № 26(2). P. 567–594.
7. Jovanović H., Prebeg Z., Stanić I., Vuletić G. Impact of war on growth patterns in school children in Croatia. *Collegium Antropologicum*. 2004. № 27(2). P. 573–579.
8. Kiefer N. The Impact of the Second World War on Female Students at the University of Toronto, 1939–1949. M.A. thesis, University of Toronto, 1984. 365 p.
9. Kecmanovic M. The Short-run Effects of the Croatian War on Education, Employment, and Earnings. *Journal of Conflict Resolution*. 2012. № 57(6). P. 991–1010.
10. Lorenkowski B. The Children’s War in Occupied St. John’s: A Social History of a City at War 1939-1945, edited by Steven High (Montreal: McGill-Queen’s University Press, 2010. 219 p.
11. Lłapi G., Peterson C. M. Education Interrupted: Kosovo 1980–1999. *Commission for International Adult Education, Proceedings of the Commission for International Adult Education (CIAE) International Conference (64th, Oklahoma City, Nov 15–17. 2015. № 1. P. 95–105.*
12. Petal M. Standard Operating Procedures and Safety Rules for Students. International Child Rights Resource Center “Save the Children”, 2015. URL: https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/355_sops_and_safety_rules.pdf/
13. Shatri B. Albanian education in Kosovo 1990-1999: House-schools-Challenges, achievements, and aspirations. Prishtina, Kosovo: Libri Shkollor-Prishtinë. 2010. 159 p.
14. Wenderoth A., Sang B. M. Situational analysis of education in Kosovo. Prishtina, Kosovo: United Nations Children’s Fund – UNICEF. 2004. 186 p.

References:

1. Isayev S. A., Pashkov A. P. Formuvannya kultury bezpeky zhyttyedyalnosti u vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrayiny. [Formation of life safety culture in higher educational institutions of Ukraine] *Kultura bezpeky, ekolohiyi ta zdorovyva*. 2010. № 2. S. 27–29 [in Ukrainian].
2. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). 2013. № 34–35. st. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (data zvernennya 22.08.2022) [in Ukrainian].
3. Kolomiyets A. M., Ilchuk V. V. Suchasni metodolohichni pidkhody v orhanizatsiyi vyshchoyi pedahohichnoyi osvity. [Modern methodological approaches in the organization of higher pedagogical education] *Naukovyy visnyk Pivdenoukrayinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Seriya : Pedahohika*. 2016. № 3(110). S. 47–52 [in Ukrainian].
4. Kolomiyets D. I., Hrechka V. M. Novi zavdannya dystsypliny “Tsyvilnyy zakhyst” u pidhotovtsi maybutnikh uchyteliv. [New tasks of the discipline “Civil Defense” in the training of future teachers] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubynskoho. Seriya: Pedahohika i psykholohiya*. 2021. № 65. S. 76–81 [in Ukrainian].
5. Skaletsky YU. M., Biryukov D. S., Martyusheva O. O., Yatsenko L. D. Problemy vprovadzhennya kul’tury bezpeky v Ukrayini [Problems of safety culture implementation in Ukraine]. 2012. 17 s. [in Ukrainian].
6. Badrasawi K. J. I., Ahmed I. O., Eid I. M. Exploring Ways to Provide Education in Conflict Zones: Implementation and Challenges. *Intellectual Discourse*. 2018. № 26(2). P. 567–594.
7. Jovanović H., Prebeg Z., Stanić I., Vuletić G. Impact of war on growth patterns in school children in Croatia. *Collegium Antropologicum*. 2004. № 27(2). P. 573–579.
8. Kiefer N. The Impact of the Second World War on Female Students at the University of Toronto, 1939–1949. M.A. thesis, University of Toronto, 1984. 365 p.

9. Kecmanovic M. The Short-run Effects of the Croatian War on Education, Employment, and Earnings. *Journal of Conflict Resolution*. 2012. № 57(6). P. 991–1010.
10. Lorenkowski B. The Children's War in Occupied St. John's: A Social History of a City at War 1939–1945, edited by Steven High (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2010. 219 p.
11. Llapi G., Peterson C. M. Education Interrupted: Kosovo 1980-1999. *Commission for International Adult Education*, Proceedings of the Commission for International Adult Education (CIAE) International Conference (64th, Oklahoma City, Nov 15–17. 2015. № 1. P. 95–105.
12. Petal M. Standard Operating Procedures and Safety Rules for Students. International Child Rights Resource Center "Save the Children", 2015. URL: https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/355_sops_and_safety_rules.pdf/
13. Shatri B. Albanian education in Kosovo 1990–1999: House-schools-Challenges, achievements, and aspirations. Prishtina, Kosovo: Libri Shkollor-Prishtinë. 2010. 159 p.
14. Wenderoth A., Sang B. M. Situational analysis of education in Kosovo. Prishtina, Kosovo: United Nations Children's Fund – UNICEF. 2004. 186 p.

Kolomiiets D., Ivashkevych V., Hrytsak A., Dobrynskyi V., Khomik O. The necessity of studying the European experience of the educational process organization under conditions of the war time and in the post-war period

The article analyzes the tasks of teachers in organizing and implementing effective measures which are related to the prevention and response to emergency situations of a military nature and protection from their probable factors of damage to the educational process participants. The research is based on the assumption that to a large extent the mission of preparing preschoolers, school youth and students for life activities in emergency situations, in particular during martial law, is entrusted to educators and teachers. The relevance of the need for the development of theoretical foundations and practical methods of training teachers for the formation of safe behavior culture on school youth in emergency situations, especially in war and post-war times, has been proven. The analysis of available investigations by Ukrainian and foreign scientists on the organization of the educational process in emergency situations was carried out. The necessity of studying the European experience of organizing the safe educational process in emergency situations is indicated. It was found that there are surprisingly few published studies on the problems of organizing the educational process and the role of education in the conditions of war time or in the post-war period. A conclusion was made regarding the need to implement the best European practices of organizing the educational process in emergency situations in the content of future teachers' professional training with the aim of forming their culture of safe professional behavior in emergency situations caused by natural disasters, military actions, etc. The authors also emphasize the need for further research aimed at determining the components, criteria and indicators of teachers' safe behavior professional culture in emergency situations and developing mechanisms for implementing relevant elements of European experience into the content of academic disciplines of Ukrainian educational institutions.

Key words: wartime, protection of the educational process participants, safe behavior culture, emergency situations, post-war time, full-scale invasion.

УДК 378

Король С. В.

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В НІМЕЧЧИНІ

У статті розглянуто систему професійної підготовки вчителів німецької мови як іноземної в Німеччині на прикладі університету Грайфсвальд. Проаналізовано підготовку вчителів іноземної мови для закладів середньої освіти, констатовано відсутність розподілу на освітньо-кваліфікаційні рівні. Зазначено основні етапи професійної підготовки вчителів для закладів середньої освіти: університетська підготовка протягом п'яти років та проходження практики-стажування протягом 18–24 місяців. З'ясовано, що професійна підготовка вчителів німецької мови як іноземної відбувається іншим чином та передбачає три різні варіанти набуття кваліфікації вчителя німецької мови як іноземної: навчання за додатковою спеціальністю поряд з отриманням спеціальності "Середня освіта"; навчання за основною спеціальністю на бакалаврському рівні; навчання з обранням додаткового курсу поряд із філологічною спеціальністю на магістерському рівні. Розглянуто та охарактеризовано всі освітні пропозиції щодо отримання кваліфікації вчителя німецької мови як іноземної, проаналізовано змістове наповнення їх модулів. Констатовано гнучкість системи освіти в Німеччині, яка дозволяє поєднання різних варіантів отримання спеціальності, акцентовано на студентоцентрованому навчанні, яке характеризується свободою вибору здобувачів. Зазначено переваги професійної підготовки вчителів німецької мови як іноземної в Німеччині. Зроблено висновок, що доцільним є впровадження позитивного досвіду професійної підготовки вчителів німецької мови як іноземної в освітній процес додаткової спеціальності "Середня освіта. Мова і література (німецька)" Хмельницького національного університету.

Визначено, що подальшим перспективним напрямом досліджень може бути вивчення дистанційних форм підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в Німеччині.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів іноземної мови, німецька як іноземна мова, закордонний досвід.

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| <i>Бодик О. П., Салазуб Л. І.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПАРАДИГМИ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ТА СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ФОКУС СУЧАСНИХ НАРАТИВІВ ІС ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ..... | 5 |
| <i>Nayran M., Krokhtalna Z.</i> IMPROVING INTERNATIONAL RELATIONS SPECIALISTS TRAINING SYSTEM IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION (EXPERIENCE OF POLAND)..... | 11 |
| <i>Гаврилук М. В., Якимович Т. Д.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ БАГАТОМІРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... | 16 |
| <i>Нерасуменко О.</i> EUROPEAN EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING OF UKRAINE..... | 21 |
| <i>Гладких А. В., Шарова Т. М., Гінетова Т. Л.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНІ: ДИСТАНЦІЙНА ПІДГОТОВКА ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ ДО КОНКУРСІВ ТА ОЛІМПІАД..... | 26 |
| <i>Глінчук Ю. О.</i> РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ..... | 31 |
| <i>Гнатів З. Я.</i> ПАТЕРНИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ОСВІТА, КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО..... | 35 |
| <i>Голева М. С.</i> РОЗВИТОК ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ЄВРОПІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ | 39 |
| <i>Горбач-Кудря І. А.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ДИДАКТИКИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ВИШІВ..... | 44 |
| <i>Гринюк С. П., Зайцева І. В.</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДНИК ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ..... | 50 |
| <i>Gromov I., Kolomiets A., Suprun M., Kolomiets T., Hordiienko Y.</i> INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE AS AN INTEGRAL COMPONENT OF THE GLOBALIZATION PROCESS..... | 56 |
| <i>Грубі Т. В., Мірошніченко В. І.</i> ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР..... | 61 |
| <i>Дернова І. А., Іванова І. В., Боровик Т. М., Залозна Т. Г., Палієнко А. В.</i> АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ..... | 67 |
| <i>Дубровіна І. В., Моцак С. І., Смірнов С. В., Снегірьов І. О.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СТУДЕНТАМИ ТА ВИКЛАДАЧАМИ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ..... | 73 |
| <i>Ємельянова Д. В.</i> АНГЛІЙСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ..... | 78 |
| <i>Завгородня Т. К., Басараб Н. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЕКОЛОГІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ..... | 84 |
| <i>Загородній С. П., Іванічкіна Н. П.</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ | 88 |
| <i>Зінченко В. М., Степаненко О. К., Ніколенко К. В., Лопатинська І. С., Дацюк Т. К.</i> ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА..... | 93 |

| | |
|--|-----|
| <i>Ігнатова О. М.</i> ТРАЄКТОРІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД..... | 100 |
| <i>Калічак Ю. Л.</i> НОВІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР..... | 105 |
| <i>Калюжна Т. Г., Самко А. М.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... | 110 |
| <i>Kardashov V., Chemerys H., Kardashov M.</i> ETHNOCULTURAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF DESIGN EDUCATION IN UKRAINE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS..... | 117 |
| <i>Карпенко Ю. П.</i> МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... | 123 |
| <i>Кириченко М. О., Отамась І. Г., Антонюк Л. А.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЄС: ВІД ПОТРЕБ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО КОМПЕТЕНЦІЙ..... | 127 |
| <i>Кириченко О. В.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК В УКРАЇНІ..... | 133 |
| <i>Кисельова О. Б., Хміль Н. А., Хміль А. М.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ДОСВІД ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СПІВПРАЦІ..... | 139 |
| <i>Кірдан О. Л., Кірдан О. П.</i> МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ Й ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... | 145 |
| <i>Княжева І. А.</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ДОМІНАНТА СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... | 150 |
| <i>Ковтун В. І.</i> ВІЗІЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... | 154 |
| <i>Козловський Ю. М., Савка І. В., Білик О. С., Кушніт У. В., Заячківська Н. М.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ..... | 159 |
| <i>Коломієць Д. І., Івашикевич В. М., Грицак А. В., Добринський В. С., Хомік О. М.</i> НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС..... | 164 |
| <i>Король С. В.</i> СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В НІМЕЧЧИНІ..... | 168 |
| <i>Котелевець А. М., Мартинюк Я. В.</i> СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ МОЛОДІ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ГРОМАДИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ..... | 174 |
| <i>Кошелева Н. Г.</i> ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ ВИЩОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ..... | 179 |
| НАШІ АВТОРИ..... | 186 |

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ЧАСОПИС
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи

*Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці
Том 1*

Матеріали подані мовою оригіналу

Шеф-редактор – В. П. Андрущенко

Головний редактор серії – В. М. Слабко

Відповідальний редактор серії – Л. Л. Макаренко

Технічний редактор – Т. С. Меркулова

Верстка – С. Ю. Калабухова

Підписано до друку **30.06.2022**.

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 23,48. Обл.-вид. арк. 26,70.

Замов. № **1022/426**. Наклад 300 прим.

Віддруковано з оригіналів

Друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.